

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2291>

Number: 26 , p. 269-287, Summer II 2014

KUTSAL METİNLERDE VE HADİSLERDE HZ. ÂDEM – TESPİT VE DEĞERLENDİRME-*

PROPHET ADAM ACCORDING TO THE HOLY BOOKS AND HADITHS

Yrd. Doç. Dr. Nurullah AGİTOĞLU

Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü

Özet

Yeryüzünde var olan ilk insana dair inanç ve kabuller farklı din ve mitolojilerde kendisine yer bulmuştur. Mitoloji ve efsanelerden de öte dinlerin ayrı bir önem attıkları ilk insan ve kıssası kutsal metinlerde azımsanamayacak şekilde yer almaktadır. Bu bağlamda, İslam'da ilk insan ve aynı zamanda ilk peygamber olarak kabul edilen Hz. Âdem ile ilgili tefsir, tarih, tasavvuf gibi ilimler çerçevesinde geniş bir literatür vücuda gelmiştir. Ancak bu bilgilerin bir kısmı Kur'an'a uygun düşmekte, bazıları ise ona uygun düşmediği gibi çelişir bir özellik taşımaktadır. Bundan dolayı gelenek içerisinde var olan Hz. Âdem anlayışının Kur'an'daki bilgilere uygunluğunu incelemek ve naslar çerçevesinde bu bilgilerin doğruluğunu kontrol etmek bir ihtiyaçtır. Bu çalışma, Hz. Âdem'i, Kutsal metinler ve Hz. Peygamber'in hadislerinden öğrenmek ve hakkındaki rivayetleri değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada 'Âdem' kelimesinin anlamı üzerinde durulmuş, ardından konu ile ilgili Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'deki bilgiler incelenmiştir. Daha sonra da konu ile ilgili hadis rivayetleri verilip, değerlendirilmeleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Âdem, İlk İnsan, Hadis, Peygamber

Abstract

The first people on Earth that have taken part in mythologies of different religions and beliefs and assumptions. Attach a special importance to the other religions, mythology and folklore, and the first man in the parable is not to be underestimated in the scriptures. In this regard, the first person and also the first prophet in Islam acceptable Prophet Adam on exegesis, history, sciences, such as within the framework of Sufism has a wide body of literature. However, some of this information applies perfectly to the Qur'an, some of them contradict the property as it is not appropriate. Therefore Prophet Adam is a need to learn the Qur'an, according to the information. This study Prophet Adam, Holy Scripture and the Prophet. The narrations of the hadith of the Prophet is to evaluate and learn. The study 'Adam' focuses on the meaning of the word, and then the relevant Torah, the Bible and the Qur'an information examined. Then the issue whether the hadith narrations, were evaluated.

Key Words: Adam, The First Human, Hadith, Prophet

* Bu çalışma, 2005 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığımız "Hz. Âdem İle İlgili Rivayetlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

GİRİŞ

Kutsal metinlerde, tarih, tasavvuf ve hadis gibi İslam kaynaklarında peygamberlerle ilgili pek çok bilgi bulmak mümkündür. Sözlü kültürde de peygamberlere ait birçok hikâyeye ve menkıbenin olduğu bilinmektedir. Peygamberler içerisinde ilk insan ve ilk peygamber olması, meleklerin kendisine secde etmekle emredilmeleri, kendisine bütün isimlerin öğretilmesi gibi hususlardan dolayı Hz. Âdem önemli bir ilgi odağı haline gelmiş ve bu bağlamda önemli bir literatür ortaya çıkmıştır.

Hz. Âdem'in kıssası Kur'an'da genişçe yer almaktadır. Bununla birlikte tarih, tasavvuf ve edebiyat kaynaklarında çok daha detaylı bilgiler bulmak mümkündür. Bu bilgilerin bazıları Kur'an-ı Kerim'e ve hadislere uymakla beraber bir kısmı bu iki temel kaynağa uymayan, hatta ters düşen özellikler taşımaktadır. Bu tür teferruatlı bilgilerin bir kısmı İslam literatürüne İsrailiyat kaynaklarından geçmiş olabileceği gibi bir kısım bilgiler de müelliflerin abartılı yorumlarından ve açıklamalarından kaynaklanmış olabilir. Bunun için konuyla ilgili detaylı araştırma ve incelemelerin yapılması ve bu bilgilerin sahih naslarla çerçevesinde sınanması gerekmektedir.

Bu makalenin birinci bölümünde önce Kutsal kitaplardaki bilgiler verilmiş, ikinci bölümde ise Hz. Âdem ile ilgili hadis kaynaklarında geçen rivayetlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular ise sonuç kısmında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Semavi dinlere göre ilk yaratılan insan ve ilk peygamber¹ olan Hz. Âdem'in isminin kökeni konusunda iki görüş vardır. Birincisi, Âdem kelimesinin Arapça olduğu yönünde olup Cevherî ve Ebû Mansur Cevâlikî bu görüştedirler. Diğeri ise bu kelimenin Arapça olmadığı şeklindedir. Bazılarına göre bu ismin aslı Süryanicedir.² Bunun yanında kelimenin Sümer dilindeki 'adamu' (babam), Asur-Babil dilindeki 'adamu' (yapılmış meydana getirilmiş ortaya konmuş; çocuk, genç) veya Sâbiî dilindeki 'adam' (kul) kelimelerinden alınmış olduğu da ileri sürülmüştür.³ Şimdi, kutsal metinlerde geçen Hz. Âdem'le ilgili bilgileri inceleyeceğiz.

A. KUTSAL METİNLERE GÖRE HZ. ÂDEM

Bu başlıkta konuyu kronolojik bir sırayla Tevrât, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e göre ele alacağız.

1. Tevrât'ta⁴ Hz. Âdem

İlk insan Hz. Âdem ile ilgili bilgiler Yahudilerin kutsal kitabı olan Tanah'ın Tora (Tevrât) bölümünün Tekvin (Yaratılış) kısmında yer almaktadır.⁵ Aslında Tekvin'de, yaratılış olayı bir bütün olarak ele alınmakta, yaratılış "gün" adı verilen zaman dilimlerine göre işlenmektedir.⁶

¹ Komisyon, *T.D.K. Türkçe Sözlük*, (I-II), Âdem md., T.D.K. Yay., Ankara 1998.

² İzmirli İsmail Hakkı, *İslam Türk Ansiklopedisi*, Âdem md., Asar-ı ilmiye kütüphanesi neşriyatı., İstanbul 1941; *Ana Britannica*, Âdem md., Ana Yay. İstanbul 1986, 90-91.

³ Bolay, Süleyman Hayri, "Âdem", *DİA*, İstanbul 1988, I, 358.

⁴ Burada esas aldığımız, Kitab-ı Mukaddes içerisinde neşredilip Ahd-ı Atik (Eski Ahid) adı verilen kitaptır.

⁵ Tanah, Hıristiyanların Eski Ahid adını verdikleri, Yahudilerin yazılı dini edebiyat külliyesi niteliğinde olan kutsal kitaplarıdır. Tanah; Tora (Tevrât), Neviim ve Ketuvim olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Tanah kelimesi de bu üç kitabın İbranice baş harflerinden oluşmaktadır. (Geniş bilgi için bkz. Erdem, Mustafa, *Hazreti Âdem* (İlk İnsan), TDV Yay., Ankara 1993, s. 17.)

⁶ Erdem, *Hz. Âdem*, s. 18.

Tevrât, ilk insanı anlatırken “insan”, “adam” ve “Âdem” kelimelerini kullanmaktadır. Bu üç kelimenin aynı anlamda kullanılmış olması ve birbirleriyle özdeşleşmiş olması muhtemeldir.⁷

İnsanın yaratılışını⁸ anlatan Tevrât'ta Hz. Âdem ile ilgili şu bilgiler yer alır: Hz. Âdem yaratıldıktan sonra Aden'de bir bahçeye konulmuş,⁹ burada “iyilik ve kötülüğü bilme ağacı”nı yememesi istenmiştir.¹⁰

Hz. Âdem, “İyilik ve kötülüğü bilme ağacı”ndan yeme suçunu işledikten sonra ebedi olarak yaşamasını sağlayacak olan “Hayat ağacı”ndan yemesin diye, Aden bahçesinden çıkarılmış,¹¹ Hz. Âdem'in Aden bahçesinden çıkarıldıktan sonra eşi olan Havvâ'dan Kain (Kabil) ve Hâbil adında çocukları olmuş, bu çocukların Rablerine birer takdime sundukları, bu takdimelerden sadece birinin kabul edilmesi neticesinde Kain, kardeşi Hâbil'i öldürmüş,¹² daha sonra Hz. Âdem'e Hâbil yerine Şit adında başka bir çocuk verilmiş ve Âdem 930 yıl ömürden sonra vefat etmiştir.¹³

2. İnciller'de Hz. Âdem

Hristiyanların kutsal kitabı olan İncillerde ve mektupların bulunduğu ikinci kısımda Yaratılış konusuna temas edilmemekte, Allah-İnsan ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Hristiyan ilahiyatçıları da yaratılış ve özellikle ilk insanın yaratılışı konularının maddi unsurları üzerinde durmamışlar, konunun felsefesine ağırlık vermişlerdir.¹⁴

İnciller'de Hz. Âdem ile Havvâ'nın hikâyesi özellikle Pavlus'a atfedilen metinlerde yer alır. Pavlus, Hz. Âdem'i Hz. İsâ'nın bir öncüsü, “gelecek olan zatın bir sureti” olarak yorumlar.¹⁵ Pavlus'un Romalılara 1. mektubunda bu konu şöyle geçer: “*Bunun için nasıl günah bir adam vasıtasıyla ve ölüm günah vasıtasıyla dünyaya girdi ise böylece ölüm de bütün insanlara geçti. Çünkü hepsi günah işlediler. Çünkü şeriata göre dünyada günah vardı. Fakat şeriat yokken günah sayılmaz...*”¹⁶ Burada görüldüğü üzere Hristiyanların “aslî günah” anlayışına değinilmiştir.

Hristiyanlar Hz. Âdem'i gerçek bir şahsiyetten çok bir sembol olarak gördüklerinden onun yaratılışını genel anlamda insan cinsinin yaratılışı şeklinde görmekte ve hadiseye bu açıdan yaklaşmaktadırlar.¹⁷

Hristiyanların kutsal kitabı Yeni Ahid'de, Hz. Âdem'in işlediği suç, “asli suç” şeklinde bir doktrin olarak yer almıştır. Bu doktrin gereği bütün insanlar atalarından miras kalan suç ile doğmuş ve onunla beraber ölmüştür.¹⁸

Hristiyanlık'ta İslam'dakinden farklı olarak birinci ve ikinci Âdem anlayışı bulunmaktadır. İlk Hristiyan teoloğu Pavlus'a göre günah işlemenin ve ölümün sebebi olan

⁷ Erdem, *Hz. Âdem*, s. 21.

⁸ Bkz. Tekvin, II/ 7.

⁹ Bkz. Tekvin, II/ 8-9.

¹⁰ Bkz. Tekvin, II/16-17.

¹¹ Bkz. Tekvin, III/22-24.

¹² Bkz. Tekvin, IV/1-16.

¹³ Bkz. Tekvin, IV/25; V/1-5.

¹⁴ Erdem Mustafa, *Hz.Âdem*, s.49-50.

¹⁵ *Ana Britanmca*, (I-XXII), Âdem md., Ana Yay., İstanbul 1986, c.1 s.90.

¹⁶ Pavlus'un Romalılara mektubu, V/ 12-14.

¹⁷ Erdem Mustafa, *Hz.Âdem*, s. 50-51.

¹⁸ Erdem Mustafa, *Hz.Âdem*, s 91.

birinci Âdem'den farklı olarak ikinci Âdem yani İisâ, hayat kaynağıdır. İlk Âdem yaşayan can olmuş, ikinci Âdem ise dirilen ruh olmuştur. Birincisi topraktan, ikincisi gökten gelmiştir.¹⁹

Görüldüğü gibi Hıristiyanlar Hz. Âdem ile ilgili Tevrât'ta geçen bilgileri benimsemiş, ancak Yahudilerden farklı yorumlamalara gitmişlerdir. Pavlus'a dayalı İncil metinlerinde yaratılış macerasına değil, daha ziyade Hz. Âdem ile Havvâ'nın yasak ağaçtan yemeleri ve asli günahın kaynağı olmalarına temas edilmiştir.

3. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem

Yukarıda Tevrat ve İnciller'deki Hz. Âdem ile ilgili bilgileri gördükten sonra İslam inancındaki Hz. Âdem anlayışını incelemek üzere Kur'an'daki nasslara bakabiliriz. Burada tefsir literatürüne girilmeyecek, sadece Kur'an ayetleri bağlamında konu ele alınacaktır.

Kur'an'da, Hz. Âdem ile ilgili birçok âyet mevcuttur. Kur'an'da Âdem ismi yirmi beş (25) âyette geçer. Bunlardan on altı yerde sadece "Âdem" lafzı, bir yerde "Âdem'in iki oğlu" şeklinde, geriye kalan sekiz yerde de "Âdemoğulları" şeklinde zikredilmektedir.²⁰ Hz. Âdem'in yaratılışı ve kıssasına ellibeş (55) âyette yer verilmektedir. Bu âyetler el-Bakara, el-Maide, el-A'raf, el-Hicr, Tâhâ ve İsrâ surelerindedir.²¹

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ile ilgili halk arasında yaygınlaşmış muhtelif yaratılış kıssaları Kur'an kaynaklı değil; genellikle Kitab-ı Mukaddes kökenlidir.²²

Kur'an'daki Hz. Âdem kıssasına yer veren ayetleri dikkate aldığımızda, bunlarda Hz. Âdem'in yaratılışı,²³ Allah'ın, Hz. Âdem'e bütün isimleri öğretmesi, meleklerin Hz. Âdem'e secde ile emredilmeleri ve İblis'in bu emre karşı gelerek secde etmekten kaçınması, Hz. Âdem'in işlediği günah neticesinde pişman olup Allah'a tevbe etmesi ve tevbesinin kabul edilmesi,²⁴ Hz. Âdem'in iki oğlu Hâbil ile Kabil'in kıssası²⁵ gibi hususların genişçe yer aldığını görürüz. Bu noktalar bize Kur'an'da Hz. Âdem kıssasının işlendiği bağlamı da göstermektedir.

Kur'an'da anlatılan Hz. Âdem kıssasıyla ilgili bir diğer boyut da Hz. İisâ'nın babasız olarak mucizevi yaratılışı ile Hz. Âdem'in yaratılışının birbirine benzetilmesidir: "Allah nezdinde İisâ'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol!" dedi ve oluverdi."²⁶ Hz. İisâ'nın babasız dünyaya gelmesini dillerine dolayıp kınayanlara karşı, bu durumun Hz. Âdem'in yaratılışına benzer mucizevî bir şekilde Allah tarafından gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır.

B. HADİS KAYNAKLARINA GÖRE HZ. ÂDEM

Kutsal Metinler ve Hadislerde Hz. Âdem'i incelemeye tahsis ettiğimiz bu çalışmada, konuyla ilgili Kutsal kitaplardaki nasslar ve bağlamları zikredildikten sonra şimdi hadis rivayetlerine geçebiliriz.

¹⁹ *Türk Ansiklopedisi*, Âdem ve Havvâ md., MEB Yay., İstanbul- 1989, c.1 s.128.

²⁰ Abdulkaki, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfazi'l-Kur'an'il-Kerim*, Dâru'l-Marife, Beyrut-2003, Âdem md., s.11-12.

²¹ Âyetler için bkz. el-Bakara, 2/ 30-39 ; el-Maide, 5/ 27-31 ; el-A'raf, 7/ 11-25 ; el-Hicr, 15/ 28-43 ; Tâhâ, 20/ 115-123 (Özsoy Ömer- Güler İlhami, *Konularına Göre Kur'an* (Sistematik Kur'an Fihristi), Fecr Yay., Ankara- 2001, s.725- 730).

²² Özsoy, Ömer, a.g.e., s.725.

²³ Bkz. el-Bakara, 2/31-36; el'Araf, 7/12-18, 19-23; el-Hicr, 15/28-40; Taha, 20/116, 123.

²⁴ Bkz. el-Bakara, 2/37-38; el'Araf, 7/23-25; Taha, 20/115,122.

²⁵ Bkz. el-Maide, 5/27-31.

²⁶ Bkz. Al-i İmrân 3/59.

Bu bölümde, Hz. Âdem ile ilgili, mevzûât kitapları dışındaki hadis kaynaklarında geçen rivayetler konularına göre verilecek, çalışmanın hacmini taşımamak için sened ve metin tenkidine girmeden bu rivayetlerin genel bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

Öncelikle bir bütün olarak dikkate aldığımızda, bu rivayetlerin Enbiya, Salât, Cumua, Tevbe, Zühd, İsti'zân, Tefsir vb. gibi değişik kitaplarda kaydedildiğini görürüz. Bu, bize konunun işlendiği geniş bir bağlam alanını göstermektedir. Nitekim bu durum da Hz. Âdem ile ilgili hadisleri kaydettiklerinde, musannıfların bu hadislerle birçok konunun bağlantısını kurduklarını ve değişik bölümlere aldıklarını göstermektedir. Şimdi bu rivayetlere daha yakından bakabiliriz.

1. Hz. Âdem'in Yaratılışı ve Cennetten Çıkarılması

1. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle dediğini nakletti: Allah Âdem'i yarattı. O sırada boyu altmış zira idi. Daha sonra meleklerin (sözleri üzerine Âdem'e) Sana ve zürriyetine olan selamlarını işit, dedi. O da meleklerle "es-Selamu aleyküm" dedi, melekler dediler ki, "Selam". Cennet'e giren herkes Âdem suretinde girecektir. Yaratma şimdiye kadar hâlâ da devam etmektedir.²⁷

2. Enes b. Mâlik, Resulullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Allah Âdem'i Cennette şekillendirdiğinde, orada dilediği kadar bırakmıştır. O zaman, İblis onun ne olduğunu anlamak için etrafında dolanıp duruyordu. Onu öyle görünce, kendisinin ona güç yetiremeyeceği bir varlık olarak yaratıldığını anladı.²⁸

3. Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz.Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: Sizden biri, bir kardeşiyle kavga ettiğinde yüzüne vurmaktan sakınsın. Çünkü Allah Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır.²⁹

4. Ebû Hureyre anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.s.) elimden tuttu ve şöyle buyurdu: Allah, toprağı cumartesi günü yaratmıştır, dağları pazar günü, ağaçları pazartesi, mekruhu salı, nuru da çarşamba günü yaratmıştır. Canlıları perşembe günü yeryüzüne yaymıştır, Âdem'i cuma günü ikindi ile akşam saatleri arasında yaratmıştır.³⁰

5. İmrân b. Husayn, Resulullah'tan (s.a.s.) şöyle işittiğini haber verdi: Âdem'in yaratılışı ile kıyametin kopması arasında çok büyük Deccal topluluğu vardır.³¹

6. Hz. 'Âişe, Resulullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: Sonra melekler nurdan yaratıldı, sonra cinler dumansız bir ateşten yaratıldı. Âdem de size anlatıldığı gibi yaratılmıştır.³²

7. Ebû Mûsâ el- Eş'arî, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: Allah, Âdem'i, tüm yeryüzünden kabzettiği bir toprak parçasından yaratmıştır. Onun için Âdemoğulları toprak (çeşitleri) gibi gelirler. İçlerinden kırmızı, beyaz, siyah ve bunların arası

²⁷ Buhârî, Enbiya , 1, (3/1210), İsti'zan, 1 , (5/229); Muslim, el-Cenne ve Naimuha, 28, (2/1449); İbn Hibbân, *Sahîh*, Tarih,1, (14/33).

²⁸ Muslim, Edep, 111, (4/2016); Ahmed, *Müsned*, 3/152, 229, 240, 254; Hâkim', *Müstedrek*, 1/93; İbn Hibbân, *Sahîh*, Tarih, 1, 14/35.

²⁹ Muslim, Edep, 115, (4/2017); Ahmed, *Müsned*, 2/244, 251, 434, 463, 519; Abdurrezzak, *Musannef*, el-Ukul, Bâbu darbi'n-Nîsâ ve'l-Hadem, No: 17950,17952, (9/444, 445).

³⁰ Muslim, Tevbe, 27, (4/2149).

³¹ Muslim, Fiten, 126, (4/2266).

³² Muslim, Zühd, 38, (4/2294); Ahmed, *Müsned*, 6-153, 168; İbn Hibbân, *Sahîh*, Tarih,1, (14/25); Ma'mer b. Raşid, *Cami'*, (Abdurrezzak b. Hemmam'ın Mûsannef'i İçerisinde), (I-II), el-Mektebû'l-İslami, Beyrut-1972, Bâbu kavli taasi's-şeytan ve tahrîki'l-kütüp, No: 20904, (11/425).

renkte olanlar olduğu gibi kiminin yaratılışı hafif ve kolay, kimi güç, kimi temiz ve kimi de kirli olanlar vardır.³³

8. Ebû Hureyre, Resulullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: Allah Âdem'i yarattığında sırtını mesh etti. Sırtından, Allah'ın yarattığı her insan düştü. Sonra onları Âdem'e arz etti ve onların her birisinin iki gözü arasını nurdan işaretledi. Âdem, Ya Rabbi, bunlar kim? dedi. Bunlar senin zürriyetindir, diye cevap verdi...³⁴

9. Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) şöyle işittiğini haber verdi: Allah, Âdem'i yeryüzüne indirdiğinde, melekler dediler ki: Ya Rabbi, orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın. Hâlbuki biz seni hamdinle tesbih ediyor, takdis ediyoruz. Allah dedi ki: Sizin bilmediğinizi bilirim. Melekler, Ya Rabbi biz sana Âdemoğullarından daha itaatkârsınız, dediler. Allah buyurdu ki: Haydi iki melek getirin de yeryüzüne indirin, bakalım nasıl amel edecekler. Dediler ki: Ya Rabbi, Hârut ve Mârut (adında iki melek) indirildi. Onlara, Zühre, en güzel beşer cinsinden bir kadın gibi gösterildi. Ona geldiler, kendisi ile ilgili soru sordular. Dedi ki: Siz şirkten şu kelimeyi söyleyene kadar Vallahi hayır. Onlar, Vallahi biz ebedi olarak Allah'a şirk koşmayız, deyince, kadın, onların yanından gitti. Daha sonra taşıdığı bir çocukla geldi. Onlar, tekrar onunla konuşmak istediklerinde o, siz bu çocuğu öldürünceye kadar olmaz, dedi. Onlar, Vallahi ebedi olarak biz onu öldürmeyiz, dediklerinde tekrar gitti, sonra bir kadeh içki ile döndü. Onunla konuşmak istediklerinde, siz bu içkiyi içinceye kadar olmaz, dedi. Onlar içkiyi içtiler, kadınla beraber oldular ve çocuğu öldürdüler. Kendilerine geldiklerinde kadın dedi ki: Vallahi siz sarhoş olunca daha önce reddettiklerinizden hiçbirini geri bırakmadınız. O iki melek dünya azabı ile ahiret azabı arasında muhayyer bırakıldılar ve onlar dünya azabını seçtiler.³⁵

10. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletti: Ölmüş ataları ile övünecek insanlar gelecektir. Hâlbuki onların ataları ancak cehennem külüdürler. Allah sizden cahiliye âdetini gidersen. Mümin, müttaki; facir, şakî hepsi de Âdem'dendir. Âdem de topraktan yaratılmıştır.³⁶

11. İrbâd b. Sâriye, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) naklediyor: Allah'ın kulu ben, peygamberlerin sonuncusuyum. Âdem de tıynetinde (yaratılışında) mücadelecidir. Size bundan önce, babam İbrahim'in duası, İsâ'nın beni müjdelemesi, annemin gördüğü rüyayı haber vereceğim. Bildiğiniz peygamberler de böyledir.³⁷

12. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: Sizden hiç kimse, "Allah yüzünü çirkinleştirsin", demesin, Çünkü Allah Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır.³⁸

³³ Tirmizî, Tefsir, (Bakara Suresi), 1, (5/204), (Tirmizî bu hadisin hasen-Sahîh olduğunu belirtmiştir); Ebû Davut, Sünnet, 17, (4/222); Ahmed, Müsned, 4/400, 406; Hâkim, Müstedrek, 2/288; İbn Hibbân, Sahîh, Tarih, 1, (14/60).

³⁴ Tirmizî, Tefsir, (Araf Suresi), 3, (5/267), (Tirmizî bu hadisin Sahîh olduğunu ifade etmiştir.); Tefsir, (Suretu'l-Muavvizeteyn), 2, (5/453), (Bu rivâyette ise "benim ömrümden 60 yıl ver" ifadesi geçer.); Ahmed, Müsned, 1/251, 298, 371; Hâkim', Müstedrek, 2/ 355.

³⁵ Ahmed, Müsned, 2/134.

³⁶ Tirmizî, Menakıb, 70, (5/734,735); Ahmed, Müsned, 2/361; Heysemî, Mecmeuzzevaid, Edep, Fimen İftehare Bi Ehli'l-Cahiliye, (8/86). (Senedindeki Hasan b. Hüseyin el-Arni zayıftır.)

³⁷ Ahmed, Müsned, 4/127, 128; Hâkim', Müstedrek, 2/656; Taberânî, Mucemu'l-Kebir, 18/252, No: 629.

³⁸ İbn Hibbân, Sahîh, el-Hazar ve'l-İbaha, 8, (13/18); Heysemî, Mecmeu'z-zevaid, Edep, Nehy ani'd-Darp ale'l-Vech, (8/106).

13. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletti: Allah, Âdem'i yarattığı zaman aksırdı, Rabbi ona, "Elhamdulillah" demesini ilham etti. Rabbi ona, Allah sana merhamet etsin, dedi. Bu yüzden rahmeti gazabını geçmiştir.³⁹

14. Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: Allah, Âdem'e şekil verdiğinde, onu öylece bıraktı. Bu arada iblis gelip etrafında dönüyordu, onu öyle görünce dedi ki: Ben ona galip gelirim, o güçsüz bir varlıktır.⁴⁰

15. İbn Abbâs dedi ki: Âdem, cennette, ikinci namazı ile akşamın batışı arası kadar kalmıştır.⁴¹

16. İbn Abbâs dedi ki: Allah, Âdem'i ilkin Hint toprağına indirmiştir.⁴²

17. Hz. Ali dedi ki: En güzel koku Hint toprağıının kokusudur. Çünkü Âdem oraya indirilmiştir. Oranın ağaçları cennet kokuludur.⁴³

18. Ebû Mûsâ el- Eş'ari demiştir ki: Allah, Âdem'i cennetten çıkardığında onu cennet meyveleri ile azıktırmıştı ve ona her şeyin sanatını öğretmişti. İşte meyvelerinizin kaynağı odur, ama değişen var, değişmeyen var.⁴⁴

19. Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: Âdem günah işlediğinde "Ya Rabbi, Muhammed'in hakkı için beni bağışla" demiştir. Allah "Ben onu yaratmadan, sen Muhammed'i nereden biliyorsun?" diye, sorunca, Âdem " Çünkü sen beni elinle yaratıp bana ruhundan üflediğin zaman, başımı kaldırdım ve arşın sütunları arasında "Lailahe illallah Muhammedun Resulullah" yazılı olduğunu gördüm...⁴⁵

20. Mikdam b. Ma'dikerib, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: Ölen hiç kimse yoktur ki düşkün ve yaşlı olmasın. Çünkü insanlar, ancak otuz yaşında, diriltileceklerdir. Cennet ehli olanlar, Âdem yaratılışında, Yusuf güzelliğinde, Eyyub'un kalbine sahip olarak diriltilecektir. Cehennem ehli ise dağlar gibi büyüklenir ve kibirlenirler.⁴⁶

21. Hasan demiştir ki: Allah Âdem ve soyunu yarattığı zaman melekler dediler ki: Yeryüzü bunları almaz. Allah dedi ki: Ben ölümü yaratacağım. Hayat onlara bir tat vermediğinde, onlar için emel yaratacağım.⁴⁷

22. İbn Abbâs demiştir ki: Hiç kimse cennete girmeden önce, Allah Âdem'i cennetten çıkarmıştır. Allah şöyle buyurmuştur: Ben, yeryüzünde bir halife yaratacağım. Melekler de "sen orada bozgunculuk yapacak kan dökcek birini mi yaratacaksın?" Orada iki bin yıl önce cinler yaşamaktaydı. Yeryüzünde bozgunculuk yapmış ve kan dökmüşlerdi. Melekler Allah'ın "Ben orada bir halife yaratacağım" dediğinde, bu cinleri kastederek "sen orada kan dökcek, bozgunculuk yapacak birini mi yaratacaksın?" demişlerdir...⁴⁸

³⁹ İbn Hibbân, *Sahîh*, Tarih, 1, (14/ 36); Hâkim', *Müstedrek*, 1/132, 4/ 292; Beyhakî, *Sünenü-i Kübra*, Şehadat, El-Emr bi'l-İşhad, (10/146).

⁴⁰ Hâkim, *Müstedrek*, 2/591.

⁴¹ Hâkim, *Müstedrek*, 2/591.

⁴² Hâkim, *Müstedrek*, 2/591.

⁴³ Hâkim, *Müstedrek*, 2/592.

⁴⁴ Hâkim, *Müstedrek*, 2/592.

⁴⁵ Hâkim, *Müstedrek*, 2/672.

⁴⁶ Taberânî, *Mucemu'l-Kebir*, 20/256, 280 (No: 604,663).

⁴⁷ İbn Ebi Şeybe, *Mûsânef*, 7/ 190.

⁴⁸ Hâkim, *Müstedrek*, 2/287; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, Eşribe, Ma Cae Fi'l-Hamr, (5/68).

23. İbn Abbâs dedi ki: Allah Âdem'in yaratma işlemini bitirince, ona ruh üfledi o da aksırdı, Elhamdulillah dedi, Rabbi de, Rabbin sana merhamet etsin, dedi.⁴⁹

24. İbn Abbâs dedi ki: Âdem ile Havvâ'nın elbiseleri tırnak gibi idi. Ağaçtan tattıklarında yapraklarla örtünmeye çalıştılar.⁵⁰

25. İbn Abbâs dedi ki: Âdem ile Havvâ nehyolundukları ağaçtan yedikleri zaman, Allah Âdem'e "Seni bana isyan etmeye götüren şey nedir? diye sorar. O da, "Havvâ bana süslü gösterdi." Allah dedi ki: Ben, onu hamile kalırken ve doğururken sıkıntı çekmekle ve bir ayda iki kere hayız görmesi ile cezalandıracağım. Havvâ bunu duyduğunda çığlık attı. Allah dedi ki: Çığlık, sana ve senin soyundan gelecek olan kızlara olsun.⁵¹

2. Hz. Âdem'in Zürriyeti ile Cennetlik ve Cehennemlikler

1. Ebû Zerr, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletti: Ben Mekke'de iken, bir gün evimin tavanı açıldı ve Cebrail indi. Göğsümü açtı, zezem suyu ile yıkadı, sonra îmân ve hikmet ile dolu bir kap getirdi ve göğsüme boşalttı. Daha sonra göğsümü kapattı ve elimi tuttu. Beni dünya semasına çıkardı. Dünya semasına geldiğimde, Cebrail sema görevlisine "kapıyı aç" dedi. Görevli "kim o?" diye sorunca Cebrail, "ben Cebrail" diye cevap verdi. "yanında kimse var mı?" diye sorunca, Cebrail "Evet, yanımda Muhammed (s.a.s.) var" diye karşılık verdi. "Buraya çağrıldı mı?" deyince, Cebrail, "Evet" dedi. Kapıyı açtığı zaman dünya semasına yükseldik. Orada sağında bir karartı, solunda bir karartı olan bir adama rastladık. Sağına baktığında gülüyor, soluna baktığında ağlıyordu. "Merhaba ey salih Peygamber ve ey salih evlat" dedi. Cebrail'e "Bu kim?" diye sordum. "Bu Âdem'dir." dedi. Sağ tarafında soyundan cennetlikler, sol yanında da soyundan cehennem ehli var. Onun için sağına baktığı zaman gülüyor, soluna bakınca da ağlıyor. Daha sonra ikinci semaya çıktık...⁵²

2. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle dediğini nakletti: Cennete ilk girecek olan zümre, dolunay suretinde olacaktır. Daha sonrakiler ışığı daha da şiddetli yıldızlar gibi olacaklar. Onlar orada ne küçük ne büyük ihtiyaç giderme durumunda olmayacaklardır, onlar sümkürmezler, tükürmezler. Cennetteki tarakları altındır. Terleri misktir. Buhurdanlıklarının

⁴⁹ Hâkim, *Müstedrek*, 2/287; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, Eşribe, Ma Cae Fi'l-Hamr, (5/68).

⁵⁰ Hâkim, *Müstedrek*, 2/350.

⁵¹ Hâkim, *Müstedrek*, 2/ 413.

⁵² Konumuzla ilgili kısmını aldığımız bu uzun rivâyet için bkz. Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-Sahîh*, (I-VI), Tahk. Mustafa Dîb el-Boğa, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1987, Salât, 1, (1/135); Enbiya, 5, (3/1217); Menakıbu'l-ensar, 42, (3/1410); Bed'ul-halk, 6; Tevhid, 37, (6/2731); Muslim, Ebû'l-Huseyn b. Haccâc, *el-Câmi'u's-Sahîh* (Bi Şerhi'l-İmam En-Nevevi), (I-XVIII), Dâru'l-Marife, Beyrut-1997, İmân, 259, 263, 264; Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, (Bi Şerhi Suyûtî), (I-VIII), Dâru'l-Marife, Beyrut-2001, Salât, 1, (1/219,222); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Kütüb-i Tis'a İçerisinde), (I-VI), Çağrı Yay., İstanbul-1982, 4/207, 5/143; İbn Huzeyme, Ebû Bekir Muhammed b. İshak en- Nisâbü'rî, *Sahîh*, (I-IV) Tahk. Muhammed Mustafa el-Azami, el-Mektebu'l-islami, Beyrut-1992, Kitâbu's-Salât, 1, (1/154); İbn Hibbân, İbn Ahmed Ebû Hatim et-Temimi, *Sahîh* bi Tertibi İbn Belban, (I-XVIII), Tahk. Şuayb el-Arnavut, Müessesetu'r-Rîsâle, Beyrut-1997, Kitâbu'l-İsrâ, bâbu zikri vasfî'l-İsrâ, No:48, (1/237), İhbaruhu An Menakıbu's-Sahâbe, 5, (16/420); Ebû 'Avâne, Yakup b. İshak el-İsferâinî, *Müsned*, (I-V) Tahk. Eymen b. Arif ed-Dımaşki, Dâru'l-Marife, Beyrut-1998, Kitâbu'l-İmân, 25, 30, (1/107, 119); Taberânî, Ebû'l- Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mucemu'l-kebir*, (I-XXIV), Tahk. Hamdi Abdulmecit es-Silefi, Yrz-Trz., 19/271, (No: 599); Heysemî, Nuruddin Ebû'l-Hasan Ali b. Ebibekr, *Mecmeu'z-zevaid*, (I-X), Dâru'l-Kitap, Beyrut-1967, İmân, İsrâ, (1/65).

çubukları Hind çubuğudur. Zevceleri hurilerdir. Tek bir suret üzerinde babaları Âdem'in suretinde ve semada altmış zira boyunda olacaklardır.⁵³

3. Ebû Saîd el-Hudrî, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle dediğini nakletti: Allah, Ya Âdem, dedi. O da, "Buyur, emrindeyim, hayır senin ellerindedir" dedi. Allah, ateşe girecekleri halk arasından (çkar) gönder, buyurdu. Âdem, miktarları ne kadardır? diye sordu. Allah, her binden dokuz yüz doksan dokuzu ateştedir...⁵⁴

4. İmrân b. Husayn naklediyor: Hz. Peygamber (s.a.s) ile bir seferde iken ashâbı arasında siyer hususunda ihtilaf çıktı. Resulullah (s.a.s.) sesini yükselterek şu iki âyeti okudu: "Ey insanlar, Rabbinize karşı muttaki olun. Kıyamet zelzelesi büyük bir olaydır...Allah'ın azabı şiddetlidir." Ashâbı bunu işitince kendilerine bir çekidüzen verdiler. Sonra buyurdu: Bugün, hangi gündür, biliyor musunuz? Onlar, Allah ve Resulü daha iyi bilir, dediler. Dedi ki: Bugün, Allah'ın Âdem'e nida ettiği, Âdem'in de Allah'a nida ettiği gündür...⁵⁵

5. İbn Abbâs, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) şöyle naklediyor: Allah, Âdem'in sırtından Naman'da yani Arefe'de mîsak aldı. Sulbünden tüm zürriyetlerini çıkardı. Önüne zerrecikler gibi serdi. Sonra onlarla konuştu. Ben sizin Rabbiniz değil miyim? dedi. Onlar da, evet dediler. Kıyamet günü, biz gafillerden olduk demenize veya bizim babalarımız daha önce müşrik oldular, bizler onlardan sonra gelen zürriyetleriz, demenize şahit olduk. Batıl ehlinin yaptıklarından dolayı bizi mi helak edeceksin? (demenize de.)⁵⁶

6. Abdullah, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletti: Allah, kıyamet günü bir münadi gönderir, ey Âdem, Allah, zürriyetinden bir kısmını ateşe göndermeni emrediyor. Âdem, Yarabbi kaç tanesini? Diye sorar. Ona, her 100'den 99'u denir. Topluluktan bir adam, bu kurtulan tek kişi kim? diye, sorunca Resulullah (s.a.s.) buyurdu ki: Siz, insanlar içinde ancak deve göğsündeki kıllar gibisiniz.⁵⁷

7. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Cennet ehli cennete çıplak, beyaz bir halde, kıvrıkcık saçlı, gözleri sürmeli, 33 yaşında, Âdem suretinde, altmış zira boyunda, yedi zira genişliğinde gireceklerdir.⁵⁸

⁵³ Buhârî, Enbiya , 1, (3/1210); Muslim, el-Cenne ve Naimuha, 14, (4/2179), Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen*, (I-VIII), el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul Trz.,Tefsir, (İsrâ Suresi), 6; Ahmed, *Müsned*, 2/231; İbn Mace, *Sünen*, (bi Şerhi'l-İmam Hasan el-Hanefi el-Maruf bi's-Sindi), (I-IV), Dâru'l-Marife, Beyrut-1997, 2/1449; İbn Ebi Şeybe, Ebûbekir Abdullah b. Muhammed el-Kufi, *el-Kitâbu'l-Mûsânef*, (I-V), Tahk. Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad-1409, (Hadis Elfiyesi CD'si içerisinde), 7/33.

⁵⁴ Buhârî, Enbiya, 1, (3/1221), Tefsir (Hac Suresi), 1, (4-1767), Tevhid, 36, Rikak, 46, (6-2720); Muslim, İmân,379; Tirmizî, Tefsir (Hac Suresi), 1; Hâkim', Muhammed b. Abdullah Ebû Abdillâh en-Neysaburi, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, (I-IV), Tahk. Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut-1990, (Hadis Elfiyesi CD'si içerisinde), 1-82, 2- 254,417;Taberânî, *Mucemu'l-kebir*, 18/144, 145, (No: 306-308) 151, (No: 378) 155,(No:340) 218,(No: 546) ; Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, Tefsir, (Hac Suresi,),(7/69), Sıfatu'n-Nar, Fimen Fi Kibrihi Yedhulu'n-Nar, (10-393); Ahmed, *Müsned*, 2/378; 3-32.

⁵⁵ Tirmizî, Tefsir, (Hac Suresi), 1, (5/323); Ahmed, *Müsned*, 4/435; Hâkim, *Müstedrek*, 4/610, 611.

⁵⁶ Ahmed, *Müsned*, 1/272; Heysemî, *Mecmeuzzevaid*, Kader, Ahzu'l-Mîsâk, (7/189).

⁵⁷ Ahmed, *Müsned*, 1/388; Ebû 'Avâne, *Müsned*, İmân, 22, (1/85).

⁵⁸ Ahmed, *Müsned*, 2/295, 315, 323, 415, 535; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, 7/35; Ma'mer, *Cami'*, 10/384, 11/416; Hâkim', *Müstedrek*, 2/265; Heysemî, *Mecmeuzzevaid*, Ehlu'l-Cenne, Keyfe Yedhulu Ehlu'l-Cenneti el-Cennete, (10/399).

8. Katâde es-Sülemî, Resulullah'tan (s.a.s.) şunu naklediyor: Allah, Âdem'i yarattığı zaman yaratılanları onun sırtından aldı. Bunlar cennetlikler, bunlar cehennemliklerdir. Biri sordu: Ne üzerine amel edelim? Resulullah cevap verdi: Kaderin vaki olduğu şeyler üzerine.⁵⁹

9. Hz. Ömer'e (*Hani Rabbin Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini çıkarmıştı ve onları kendi nefislerinin aleyhine şahit kılmıştı; Ben Sizin Rabbiniz değil miyim? diye sormuştu. Onlar da, Evet Ya Rabbi (Rabbimizsin) demişlerdi. Kıyamet günü biz bundan gafildik demenize şahit olduk*) âyeti hakkında soruldu da Hz. Ömer dedi ki: Bu âyetten sorulduğunda Resulullah'ın (s.a.s.) şöyle dediğini işittim: Allah, Âdem'i yarattı, sonra sağ eliyle sırtını mesh etti, ondan bir zürriyet çıkardı ve Allah buyurdu: Bunları cennet için ve cennet ehlinin ameli ile yarattım. Onlar da amel ederler. Sonra sırtını yine mesh etti. Ondandır bir zürriyet çıkardı. Bunları ateş için ve ateş ehlinin ameli ile yarattım, der. Onlar da amel ederler...⁶⁰

10. Ebû'd-Derdâ, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) naklediyor: Allah, Âdem'i yarattığında sağ omzuna vurdu. Zerrecikler gibi beyaz bir zürriyet çıkardı. Sol omzuna vurdu, mangal kömürü gibi siyah bir zürriyet çıkardı. Sağ yandakine "haydi cennete, sol yandakine de "haydi ateşe" dedi.⁶¹

11. Ebû Saîd'in haber verdiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu ki: Rabbiniz birdir, babanız da birdir. Arabın Aceme, kırmızı tenlinin siyah tenliye üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir.⁶²

12. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: Benden önce kimseye verilmeyen altı şeyle diğer peygamberlere üstün kıldım. Geçmiş ve gelecek bütün günahlarım affedildi, ganimetler benden önce kimseye helal kılınmamışken bana helal kılındı, ümmetim en hayırlı ümmet kılındı, yeryüzü bana temiz bir ibadet yeri yapıldı ve düşmanların kalbine korku salmakla bana yardım edildi. Muhakkak ki sizin bu arkadaşınız (kendisini kastediyor) kıyamet günü Âdem ve sonrakilerin altında olduğu hamd sancağının sahibi olacaktır.⁶³

13. İyâd b. Hımâr el-Mecâşuî, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: Size, Allah'ın bana Kitapta haber verdiklerinden haber vermeyeyim mi? Allah, Âdem'i ve zürriyetini dosdoğru müminler olarak yaratmıştır...⁶⁴

3. Hz. Âdem'den Şefaât İstenmesi

1. Ebû Hureyre dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.s.) ile bir davette iken kendisine bir zira ikram edildi. Hoşuna gitti. Ondandır, ön dişleri ile bir parça kopardı ve şöyle dedi: Kıyamet günü insanların efendisiyim. Biliyor musunuz? Allah'ın ilkleri ve sonları (herkesi) bir yerde topladığı günde, kendilerine bakanın göreceği, çağırının duyacağı, güneşin kendilerine yaklaştığı anda, insanlardan bazısı diyecek ki: İçinde bulunduğunuz durumu ve size ulaşan şeyi görmüyor musunuz? Rabbinizin yanında size şefaâtçi olacak biri yok mu? diye sorarlar. Bazı insanlar der ki, babanız Âdem'e gidin. Âdem'e gelirlen. Şöyle derler: sen insanların babasıdır. Allah seni bizzat kendi eliyle yaratmıştır ve sana ruhundan üflemiştir. Meleklerle emretmiştir. Onlar da sana secde etmiştir. Seni cennette iskân ettirmiştir. Bize şefaât etmez misin? İçinde

⁵⁹ Ahmed, *Müsned*, 4/ 186, 6/ 441; İbn Hibbân, *Sahîh*, el-Birr ve'l-İhsan, 2, (2/50); Hâkim', *Müstedrek*, 1/85.

⁶⁰ Mâlik, *Muvatta'*, Kader,1, (2/898).

⁶¹ Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, Kader, Fima Sebaka Fi İbadîhi, (7/185).

⁶² Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, Edep, La Fadle li Ahad Ala Ahad illa Bi't-Takva, (8/84).

⁶³ Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, Alamatun-Nubuvve, Fima Hasse Bih, (8/269). Senesinde zayıf bir ravi olan Adiy b. Fazl et-Teymi vardır.

⁶⁴ Taberânî, *Mucemu'l-kebir*, 17/363.

bulduğumuz durumu ve bize ulaşan şeyi görmüyor musun? O der ki: Rabbim daha önce hiç öfkelenmediği ve daha sonra hiç öfkelenmeyeceği kadar öfkelenmiştir. Beni yasak ağaçtan alıkoymuştu. Ben onun emrine karşı geldim. Ben ancak kendi başımın çaresine bakmakla uğraşabilirim. Başkasına gidin. Nuh'a gidin...⁶⁵

2. Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletti: Kıyamet günü müminler toplanırlar ve "bize Rabbimizin katında kim şefaata edecek" düşüncesiyle Âdem'e gelirler. "Sen insanların babasıdır, Allah seni elleriyle yarattı, melekleri sana secde ettirdi, sana her şeyin ismini öğretti, bize şefaata et ki rahatlayalım," derler. O da, ben bunu yapamam, der ve günahından bahsederek çekinir...⁶⁶

3. Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle dediğini nakletti: Allah kıyamet günü insanları toplayacak. İnsanlar, Rabbimizin katında bize şefaata edecek biri olsa da rahatlasak, derler. Âdem'e gelip derler ki: Sen ki Allah seni elleriyle yarattı, sana ruhundan üfledi, meleklerle emretti, onlar sana secde ettiler, bize şefaata et. Âdem der ki: Ben buna yetkili değilim. Sonra da işlediği hatadan bahseder. Siz, yeryüzü ehline gönderilmiş ilk resul olan Nuh'a gidin...⁶⁷

4. Huzeýfe'nin haber verdiğine göre, Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: Allah, insanları toplayacak, müminler kalkacak, cennet kendilerine yaklaştırılana kadar. Âdem'e gelecekler, ey babamız, cennete girmemizi sağla, diyecekler. O, sizi cennetten ancak babanızın hatası çıkarmıştır, ben buna yetkili değilim, diye cevap verecektir. Oğlum İbrahim Halilullah'a gidin der...⁶⁸

5. Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: Allah, kıyamet günü Âdem'e bütün zürriyeti için yüz milyon ve on milyon için şefaata yetkisi verecektir.⁶⁹

4. Hz. Âdem'in Sureti ve Boyu

1. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in, (s.a.s.) Allah'ın "Tüm insanları imamları ile çağıracağımız gün" âyetinden bahsederken, şöyle dediğini nakletti: Onlardan her biri çağırılır, kitabı sağından verilir, cismi altmış ziraat uzatılır, yüzü beyaz kılınır, başına inciden yapılmış parlayan bir taç konur, arkadaşlarının yanına gider, onu uzaktan tanırlar, onlar da derler ki: "Ya Rabbi, bize de bundan ver. Bizi mübarek kıl." Ta ki onlara da bu durum verilir. Der ki: İçinizden her kesi bu durumla müjdeleyin. Ama kâfire gelince, yüzü simsiyah kesilir, cismi

⁶⁵ Buhârî, Enbiya, 1, (3/1215); Tefsir, 5,(4/1745); Muslim, İmân, 327, (1/184); Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyame, 11; (4/622); Ebû 'Avâne, İmân, 38- 39, (1/147,149,154). Ahmed, Müsned, 2/435; İbn Hibbân, Sahîh, 14/377, 381, 393; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 6/ 307, 308, 309, 7/266.

⁶⁶ Buhârî, Tefsir, 3, (4/1624); Muslim, İmân, 322, 326, 329; Taberânî, Mucemu'l-kebir, 17/320, No: 887.

⁶⁷ Buhârî, Rikak, 51, (5/2401), Tevhid, 17, 34, 35, (6/2696, 2727, 2730, 2731); Muslim, İmân, 322, (1/180, 182); İbn Mace, Zühed, 6, (2/1442); Darimi, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, Sünen, (I-II), Tahk. Seyyid İbrahim- Ali Muhammed Ali, Dâru'l-Hadis, Kahire-2000, Rikak, 82, (2/421); Ahmed, Müsned, 1/4, 3/116,244.

⁶⁸ Muslim, İmân, 329, (1/187).

⁶⁹ Heysemî, Mecmeu'z-zevaid, Ba's, Şefaatu Âdem, (10/381), (Rivâyet zincirinde zayıf bir râvî olan Yezid b. Rakkaş vardır.)

babaları Âdem'in suretinde altmış zira çıkılır, bir taç giydirilir, dostları onu uzaktan tanır...⁷⁰

2. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle dediğini nakletti: Müslümanların fakirleri zenginlerinden yarım gün önce cennete gireceklerdir. Yarım gün ne kadardır? diye sorulunca da "Rabbin katındaki bir gün bin sene gibidir." Daha sonra sözlerine şöyle devam etti: Topluca Âdem suretinde gireceklerdir. Âdem'in sureti nasıldır? diye sorulunca da, şöyle cevap verdi: Semada boyu on iki zira, genişliği altı. Zira ne kadardır? diye sorulunca da "uzun bir adamın boyu kadardır, diye cevap verdi."⁷¹

3. Ubey b. Ka'b, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Hz. Âdem kıllı, uzun boylu ve esmer bir adamdı. Sanki bir hurma ağacı gibiydi. Kendisine ölüm geldiğinde melekler onun kefenini indirdiler ve cennetten (getirdikleri şeyle) kefenlediler...⁷²

4. Ubey b. Ka'b demiştir ki: Âdem uzun boylu, saçları bol bir yapıda idi. Sanki eski bir hurma ağacı gibi idi.⁷³

5. Hz. Âdem ile İlgili Diğer Konularda Gelen Hadisler

1. Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) naklediyor: Sonra Âdem ile Mûsâ tartışılar. Mûsâ, Âdem'e der ki: Sen, insanları günahkâr kıldın ve onları cennetten çıkardın. Âdem ona der ki: Sen, Allah'ın risâleti ile seçtiği, seni kendisi için seçtiği, sana Tevrât'ı indirdiği kişisin. O da, evet, der. Âdem der ki: Beni yaratmadan önce bana yazılmış olarak o günahı buldum (işledim). O, evet, der. Daha sonra Âdem ile Mûsâ tartışılar.⁷⁴

2. Ebû Zerr bildiriyor: Resulullah'ın (s.a.s.) yanına geldim, o mescitteydi. Oturdum. Buyurdu ki: Ey Ebû Zerr namaz kıldın mı? Hayır, dedim. Dedi ki, kalk, namaz kıl. Kalktım namaz kıldım. Sonra oturdum. Dedi ki, Ey Ebû Zerr, insan ve cin şeytanlarının şerrinden Allah'a sığın. Dedim ki, Ya Resulallah insanlardan da mı şeytanlar var? Evet, dedi. Ya Resulallah, namaz dedim. En hayırlı mevzu, dileyen çoğaltır, dileyen azaltır, dedi. Oruç ne? diye sordum. Karşılığı (mükâfatı) olan bir farzdır, Allah katında fazla bir karşılığı vardır, dedi. Ya Resulallah, sadaka, dedim. Kat kat (sadakalar var) dedi. En faziletlisi hangisi dedim.

⁷⁰ Tirmizî, Tefsir, (İsrâ Suresi), 6, (5/302), (Tirmizî bu hadisin hasen-garip olduğunu belirtmiştir); Ebû 'Avâne, *Müsned*, İmân, 41, (1/160).

⁷¹ Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, Zühd, Fazlu'l-Fukara, (10/260).

⁷² Abdurrezzak, *Mûsânef*, Cenaiz, Bâbu Gasli'l-Meyyit, No: 6086, (3/400); Hâkim', *Müstedrek*, 1/542,543, 2/595; Darekutni, Ali b. Ömer Ebû'l-Hasan, *Sünen*, (I-IV), Tahk. Abdullah Haşim El-Medeni, Dâru'l-Mehasin, Kahire-Trz., Cenaiz, Mekanu Kabri Âdem, (2/70-71-72); Beyhaki, *Sünen-i Kübra*, Cenaiz, Adet'ut-Tekbir fi Salâti'l-Cenaiz, (4/36); Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, Zikru'l-Enbiya, Zikru Âdem, (8/199), (Senedindeki İsmail b. Rafi, Cumhur tarafından zayıf kabul edilmektedir.)

⁷³ Hâkim', *Müstedrek*, 2/593

⁷⁴ Buhârî, Enbiya, 1, (3/1251); Tefsir (Taha suresi), 1, (4/1764), Tevhid, 37, (6/2730,2731), Kader,11; Muslim, Kader, 13, 15, (4/2042,2043,2044); Tirmizî, Kader, 2, (4/444); Ebû Davut, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani, *Sünen*, (I-IV), Dâru'l-Hadis, Kahire-1988, Sünnnet, 17, (No: 4701, 4702); İbn Mace, Sünnnet, 5, (1/31); Ahmed, *Müsned*, 2/248, 264, 268, 287, 392, 398, 448, 464; Mâlik b.Enes, *Muvatta'*, (I-II), Tahr. M.Fuad Abdulkaki, Dâru'lhyait-turasi'l-'Arabî, yrz-1951, Kader, 1, 2/898; İbn Hibbân, *Sahih*, Tarih, 1, 14/55, 59, 93; Ebû 'Avâne, *Müsned*, Ahkam, 18, (4/193); Ma'mer b.Raşid, *Cami'*, Bâbu'l-Kader, No: 20067,20068, (11/112,113); Beyhaki, *Sünen-i Kübra*, (I-X), Matbaatu Meclis-i Daireti'l-Maarif, Haydarabad-1347, Taharet, Tesmiye Ale'l-Vudu, 1/44; Heysemî, *Mecmeuzzevaid*, Kader, Tehaccu Âdem ve Mûsâ, 7-191.

Çalışmak, çabalamak, dedi. Hangi peygamber ilktir? dedim. Âdem, dedi. Nebi miydi? dedim. Evet, vahiy alan bir peygamberdi, dedi...⁷⁵

3. İbn Abbâs, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) nakletti: Âdem herhangi bir bineğe binmeden yaya olarak bin kere Beyt'e (Ka'be) gelmiştir.⁷⁶

4. İsb b. Ubey, dedi ki: Âdem ağırlaşınca çocuklarına cennet meyvelerinden bulmalarını emretti. Çocukları, meleklerle karşılaştıklarında, onlara dönün, Allah babanızın ölümünü emretti, dediler. Onlar da meleklerle beraber döndüler. Âdem'in ruhunu kabzettiler, kefenini de yanlarında getirmişlerdi, onu gömdüler, namazını kıldılar ve dediler: İşte bu sizin soyunuzun sünnetidir.⁷⁷

5. İbn Bureyde demiştir ki: Yeryüzündekilerin ağlaması Davud'un ağlamasına karşılık tartılsa ona denk gelmez, Davud'un ağlaması ile yeryüzündekilerin tamamının ağlaması, yeryüzüne indirilirken Âdem'in ağlamasına karşılık tartılsa ona denk gelmez.⁷⁸

6. Ka'b anlatıyor: İlk defa dinar ve dirhem bastıran Âdem'dir. Ve şöyle demiştir: Yaşam bu ikisi olmadan doğru düzgün olmaz. ⁷⁹

7. İbn Abbâs'ın haber verdiği göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) demiştir ki: Âdem'in ömrü bin yıldır. İbn Abbâs demiştir ki: Hz. Âdem ile Hz. Nuh arası bin yıl, Hz. Nuh ile Hz. İbrahim arası bin yıl, Hz. İbrahim ile Hz. Mûsâ arası yedi yüz yıl, Hz. Mûsâ ile Hz. İsb arası beş yüz yıl, Hz. İsb ile Hz. Muhammed arası altı yüz yıldır.⁸⁰

8. İbn Abbâs dedi ki: Allah, Hz. İsb'ya şöyle vahyetti: Ey İsb, Muhammed'e imân et, ümmetinden ona yetişenlere de ona imân etmelerini emret. Muhammed olmasaydı Âdem yaratılmazdı, Muhammed olmasaydı Cennet ve Cehennem yaratılmazdı. Arş su üzerine yaratılmıştır ve sıkıntı çekmiştir. Üzerine Lailahe illallah Muhammedun Resulullah yazdığım da, sakinleşti.⁸¹

9. İbn Abbâs, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: Size haber vereyim ki, en faziletli melek Cebrail, en faziletli peygamber Âdem, en faziletli gün Cuma, en faziletli ay Ramazan, en faziletli gece Kadir gecesi, en faziletli kadın ise Meryem binti İmrân'dır.⁸²

2. Rivayetlerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde yukarıda toplu olarak zikrettiğimiz rivayetlerin değerlendirilmesi, ilk râvîye göre, geçtikleri kaynaklara göre ve rivayetler hakkında verilen hükümlere göre olmak üzere üç ayrı başlık altında ele alınacaktır.

Burada hangi kaynaklardan daha çok istifade edildiği ve hangi râvinin kaç hadis rivayet ettiğinin tespiti genel bir fikir vermesi açısından faydalı olacaktır. Hadislerin sıhhat

⁷⁵ Ahmed, *Müsned*, 5/ 178, 179, 265; İbn Hibbân, *Sahih*, el-Birr ve'l-İhsan, 2, (2/77, 14/69); İbn Ebi Şeybe, *Musanef*, 7/265.

⁷⁶ İbn Huzeyme, *Sahih*, Menasik, 278, (4/245).

⁷⁷ İbn Ebi Şeybe, *Mûsânef*, 2/ 450; Abdurrezzak, *Mûsânef*, Cenaiz, Bâbu Gasli'l-Mer'i iza haderehu'l- Mevt, No:6065, (3/ 393); Hâkim', *Müstedrek*, 1/495, 496.

⁷⁸ İbn Ebi Şeybe, *Mûsânef*, 7/ 225; Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, Zikru'l-Enbiya, Zikru Âdem, (8/198).(Senedindeki Nafi b. Hürmüz, metruktur.)

⁷⁹ İbn Ebi Şeybe, *Mûsânef*, 7/275.

⁸⁰ Hâkim, *Müstedrek*, 2/654.

⁸¹ Hâkim, *Müstedrek*, 2/671; Heysemî, *Mecmeu'z-zevaid*, Edep, La Fadle li Ahad Ala Ahad illa Bi't Takva, (8/84).

⁸² Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, Siyam, Fi Şuhuri'l-Bereke ve Fazli Ramazan, (3/140).

durumlarının tespiti de gereklidir. Ancak çalışmanın hacmini taşırmamak için sened tenkidine girilmeyecektir. Sadece rivayetlerin geçtiği kaynaklar ve rivayetler hakkında yapılan değerlendirme ve verilen hükümlerden yola çıkılarak istatistiksel bazı sonuçlar çıkarılmaya çalışılacaktır. Zira hadisler hakkında verilen sıhhat değerlendirmeleri rivâyetlerin güvenilirliğinin tespiti açısından önem arz eder. Böylece Hz. Âdem ile ilgili hadîsler hakkında genel bir kanaate ulaşılmaya gayret gösterilecektir.

a. İlk Râvîye Göre Değerlendirilmesi

Bütün sahâbiler aynı sayıda hadis rivayet etmedikleri için, konuyla alakalı hadislerin ilk râvîsinin önemli olduğuna inanıyoruz. Zaten sahâbiler de rivayet ettikleri hadis sayısına göre Muksirun ve Mukillun diye sınıflandırılmışlardır.

Konumuzla ilgili mükerrerlerle birlikte iki yüz yetmiş altı rivayet (276) tespit edilmiş olup, otuz üç ayrı râvî tarafından nakledilmiştir. Yüz elli sekiz (158) rivayet Muksirun dediğimiz sahâbilerden gelmiştir.

Çalışmamızda incelediğimiz hadislerin ilk râvîlerini ve rivayet sayılarını şöyle sıralayabiliriz.

Râvî	Rivayet sayısı
Ebu Hureyre	89
Enes b. Mâlik	30
'Abdullah b. Abbâs	25
Ebû Zerr el-Gıfârî	17
'İmrân b. Husayn	15
Ubey b. Ka' b	14
Evs b. Evs	14
Ebû Saîd el-Hudrî	12
Mâlik b. Sa'saa	9
Ebû Mûsâ el-Eş'arî	7
Hz. 'Âişe	6
'Abdullah b. 'Ömer	6
Irbad b. Sâriye	4
Hz. 'Ömer	3
Huzeyfe	2
Katâde (Tâbî'î)	2
Hasan el-Basrî (Tâbî'î)	2
Selman-ı Farişî	2
Abdullah b. Mes'ûd	2
Ukbe b. 'Âmir	2
Hz. Ebû Bekir	1
Hz. 'Osman	1
Hz. 'Alî	1
Ebû'd-Derdâ	1
Ka'b b. Mâlik	1
İbn Bureyde	1
Cündüb b. 'Abdullah	1
Ebû Berze	1

Sa'd b. 'Ubade	1
Mikdâd b. Esved	1
Selîm b. 'Âmir	1
İbn Abdulmunzir	1
Iyaz b. Hımar el-Mecâşu'i	1
Toplam	27
	6

Yukarıdaki listeye baktığımızda, seksen dokuz rivayetle, Ebû Hureyre'nin ilk sırada olduğunu görüyoruz. Kendisinin en çok hadis rivayet eden sahâbilerden, yani muksirundan olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda bu durumun doğal olduğunu anlarız. Ashab-ı Suffa'dan olan ve sırf hadis rivayet etmek için Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında bulunan bu sahâbinin, hadislerin bize ulaşmasında büyük emekleri olmuştur. Ancak İsrailiyattan da haberler rivayet ettiği iddialarından dolayı bu rivâyetlere karşı temkini de elden bırakmamak gerekir.

Ebû Hureyre'den sonra otuz rivayetle, Enes b. Mâlik gelmektedir. Bu durum Enes b. Mâlik'in de muksirundan olduğu ve Hz. Peygamber'e (s.a.s.) on yıl hizmet ederek yakınında bulunmasıyla açıklanabilir.

Daha sonra yirmi beş rivayetle, İbn Abbâs üçüncü sırada yer almaktadır. Önceki iki sahabî gibi İbn Abbâs da muksirundan olup özellikle tefsir alanındaki rivâyetleriyle şöhret bulmuştur. Hz. Âdem'in de Kur'an'da kıssası yer aldığı için hadis kaynaklarında bu âyetlerle ilgili rivâyetlerin nakledildiği düşünülürse İbn Abbâs'ın bu kadar rivayetinin olması gayet makul görünmektedir.

Diğer râvîler içinde, Hz. 'Âişe, Abdullah b. 'Ömer ve Abdullah b. Mes'ud da muksirundandır. Hz. 'Âişe ve Abdullah b. 'Ömer konumuzla ilgili altışar hadis, Abdullah b. Mes'ud ise iki hadis rivayet etmiştir. Yani Muksirun diye anılan yedi sahabiden altısı konumuzla ilgili hadis rivayet etmiştir.

Daha sonra sırayla, on yedi rivayetle Ebûzerr el-Gifârî, on beş rivayetle İmrân b. Husayn, on dörder rivayetle Ubey b. Ka'b ile Evs b. Evs, on iki rivayetle Ebû Saîd el-Hudrî, dokuz rivayetle Mâlik b. Sa'saa ve yedi rivayetle Ebû Mûsâ el-Eş'arî dikkat çekmektedir.

Tablo incelendiğinde dört halife içinde de, konumuzla ilgili olarak, Hz. Ömer'in üç, Hz. Ebûbekir, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin birer hadis rivayet ettikleri görülür.

b. Hadis Kaynaklarına Göre Rivâyetlerin Dağılımı

Bu çalışmada esas aldığımız kaynaklar genelde kabul görmüş kaynaklardır. En başta Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Muslim olmak üzere Kütüb-i Tis'a dediğimiz eserler İslam âleminde güvenilir sayılan kaynaklardır. Ancak aynı konuda, her eserde farklı sayıda rivayet mevcuttur. Konu ile ilgili rivâyetlerin hangi kaynakta ne kadar yer aldığını bir bütün olarak görmek için, rivâyetlerin kaynaklara göre dağılımını şöyle tabloşturmamız mümkündür.

Hadis Kaynağı	Rivayet sayısı
<i>Müsned (Ahmed b. Hanbel)</i>	61
<i>Müstedrek (Hâkim')</i>	35
<i>Sahih-i Buhârî</i>	25
<i>Sahih-i Muslim</i>	21
<i>Sahih-i İbn Hibbân</i>	20

<i>Mecmeu'z-Zevâid (Heysemî)</i>	19
<i>Mu'cemu'l-Kebîr (Taberânî)</i>	16
<i>Sünen-i Tirmizî</i>	13
<i>Mûsânnef (İbn Ebî Şeybe)</i>	12
<i>Sünen-i İbn Mace</i>	6
<i>Sünen-i Kübrâ (Beyhaki)</i>	6
<i>Mûsânnef (Abdurrezzak)</i>	6
<i>Sünen-i Nesâî</i>	5
<i>Sünen-i Ebû Davut</i>	5
<i>Sahih-i İbn Huzeyme</i>	5
<i>Mûsned (Ebû 'Avâne)</i>	5
<i>Cami' (Ma'mer b. Râşid)</i>	5
<i>Muvatta'</i>	3
<i>Sünen-i Darekutnî</i>	3
<i>Mûsned (Şafî)</i>	3
<i>Sünen-i Darimî</i>	2
Toplam	276

Konu ile alakalı, tespit edebildiğimiz iki yüz yetmiş altı (276) rivayet mevcuttur. Bu rakamdan mükerrerleri çıkardığımızda sayı elli altı (56) olmaktadır. Bu da gösteriyor ki, kaynaklarda Hz. Âdem ile ilgili çok rivayet vardır.

Mükerrerlerle beraber incelendiğinde, Kütüb-i Sitte diye şöhret bulan kaynaklarda yetmiş beş (75) rivayetin olduğu, bunun kırk altı (46) adedinin Buhârî ve Muslim'in *Sahih*lerinde yer aldığı görülmektedir.

İncelediğimiz kaynaklarda bazı rivâyetlerin gözden kaçabileceği ve bu kaynakların, hadis eserlerinin tamamı olmadığı göz önüne alınırsa, bu sayının daha da artabileceğini söyleyebiliriz. Konumuzla alakalı rivâyetler, kaynakların değişik bölümlerinde yer almakla beraber genel olarak Enbiya, Tefsir ve İmân gibi bölümlerde bulunmaktadır.

Konumuzla ilgili en fazla rivayeti Ahmed b. Hanbel'in *Mûsned'i* vermektedir. Eserinde konumuzla ilgili altmış bir (61) rivayet vardır. İçerdiği rivayet sayısı bakımından büyük olan bir eser için bu durum normal karşılanmalıdır. Daha sonra sırayla, otuz beş (35) rivayetle Hâkim'in *Müstedrek'i*, yirmi beş (25) rivayetle *Sahih-i Buhârî*, yirmi bir (21) rivayetle *Sahih-i Muslim* ve yirmi (20) rivayetle *Sahih-i İbn Hibban* gelmektedir. Kütüb-i Tis'a denilen dokuz kaynağın tamamında konumuzla ilgili hadis olduğu gibi, derleme dönemi eserlerinde de konu ile alakalı rivayet bulmak mümkündür.

c. Sıhhat Derecelerine Göre Hadislerin Dağılımı

Hadislerin kabul edilmesi veya reddedilmesinde sıhhat değerlendirmesi önemlidir. Bundan dolayı rivâyetlerin kaynaklarda belirtilen sıhhat dereceleri ve değerlendirmelerinin verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Ne var ki, hadislerin sıhhati konusunda, münekkid muhaddislerin şartlarının farklı oluşu, ittifakla sahih veya zayıf addedilen hadislerin sayısında değişikliğe sebep olmaktadır. Yani bir muhaddise göre sahih olan bir hadis, bir başkasına göre zayıf kabul edilmektedir. Aynı şekilde birilerine göre zayıf görülen isnad bir başka muhaddise göre sahih veya hasen sayılabilmektedir. Muhaddislerin çoğunluğunun, ibadet, ukubat ve muamelat konusundaki hadisin isnadında aradığı sıhhat şartlarını, ahhâr, kıssa ve fezâil konularında aramadığı bilinmektedir. Bu durumu da göz önüne alarak vereceğimiz sayısal tablo genel kanaat oluşturmak içindir.

Sihhat Derecesi	Sayısı
Hasen- Sahih	1
Hasen- Garib	1
Zayıf	4
Sihhati Belirtilmeyen	50
Toplam	56

Bu bölümdeki hadis sayısından tekrarlar çıkarılmıştır. Yukarıda da görüldüğü gibi tekrarsız elli altı rivayetten, biri hasen-sahih, biri hasen-garib, dördü zayıftır. Geriye kalan elli rivayetin de on üç tanesi hem Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim’de, hem de diğer kaynaklarda yer almaktadır. Diğerleri de başka muteber kaynaklar içerisindedir. Dolayısıyla bunların da zayıf hadis olmadığı söylenebilir. Ayrıca bu rivayetler içerisinde, yedi tanesi İbn Abbas’tan gelen on üç (13) Mevkuf ve iki Maktu rivayet de bulunmaktadır. Böylece Hz. Âdem ile ilgili olarak inceleme konusu yaptığımız hadislerin çoğunun güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

İslam inancına göre ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem, yaratılışı, kendisine ruh üflenmesi, meleklerin kendisine secde etmekle emredilmeleri, Havvâ’nın yaratılması, yasak ağaçtan yemesi, günah işledikten sonra ceza olsun diye dünyaya gönderilmesi, tevbe etmesi, çocukları ve Hâbil ile Kabil meselesi gibi hususiyetlerinden dolayı tarih boyunca hep merak ve araştırma konusu olmuştur.

Çalışmada da ortaya konulduğu gibi Kutsal metinlerde Hz. Âdem ile ilgili bilgiler mevcuttur. Hz. Âdem ile ilgili bilgiler Yahudi kutsal kitabı Tanah’ın Tora (Tevrât) bölümünde yer almaktadır. Tanah, Hristiyanların Eski Ahid adını verdikleri, Yahudilerin yazılı dini edebiyat külliyatı niteliğinde olan kutsal kitaplarıdır. Hz. Âdem’in yaratılışı ile ilgili bilgilerin çoğunu, Tevrât’ın Tekvin (Yaratılış) bölümünde bulmak mümkündür. Ayrıca Hz. Âdem’in Aden’de bir bahçeye konduğu, burada iyiliği ve kötülüğü bilme ağacından yeme suçunu işlemesi üzerine ebedi yaşamasına sebep olacak hayat ağacından yemesin diye Aden’den çıkarıldığı, eşi Havva’dan Kain (Kabil) ve Habil diye iki çocuğu ve bu iki çocuğun birer kurban sunmaları, Kabil’in Habil’i öldürmesi vb. hususlar da geçmektedir.

Hristiyanların sahip oldukları, yaratılış ve ilk insana ait bilgiler de Eski Ahid’in Tevrât bölümünde yer almaktadır. Yeni Ahid adı verilen İnciller ve mektupların bulunduğu ikinci kısımda yaratılış konusuna temas edildiği görülmemiştir. Ancak Yeni Ahid’de, Allah-İnsan ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Gerek Hristiyan tefsirciler gerekse ilahiyatçılar, konunun felsefesine ağırlık vermişlerdir. Bu genel prensipten dolayı Hz.Âdem ve Havvâ’dan bahsetmeksizin Hristiyanlar tarafından yapılan çalışmalar insan motifi üzerinde yoğunlaştırılmıştır.

Hz. Âdem, Kur’ân-ı Kerim’de de kıssası genişçe ele alınan bir peygamberdir. Hz. Âdem’in yaratılışı, Allah’ın ona bütün isimleri öğretmesi, meleklerin ona secde ile emredilmeleri ve İblis’in bu emre karşı gelip secde etmekten kaçınması, Hz. Âdem’in işlediği günah sonucu pişman edip tevbe etmesi ve tevbesinin kabul edilmesi, oğulları Habil ile Kabil’in kıssası vb. hususlar genişçe yer almaktadır. Ancak İblis’in ilk önce Havva’yı kandıracağı

Havva'nın Hz. Âdem'i kandırdığı, İblis'in yılanın karnında cennete girerek onları kandırdığı gibi bazı bilgiler sadece Tevrat'ta yer alırken Kur'an'da buna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bunların dışındaki hususlarda Tevrat'ta ve Kur'an'da Hz. Âdem ile ilgili bilgiler genelde örtüşmektedir.

İncelenen hadis kaynaklarında konuyla alakalı iki yüz yetmiş altı (276) rivayet tespit edilmiştir. Bu rakamdan, mükerrerler çıkarıldığı zaman bu sayı elli altı (56) olmaktadır. Bu sayı da hadis kaynaklarındaki rivâyetlerin çok olduğunu gösterir. Konuyla ilgili en fazla rivayeti Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i vermektedir. Bununla beraber *Kütüb-i Tis'a* olmak üzere muteber hadis kaynakları, imkânlar ölçüsünde taranarak bu rivâyetler elde edilmiştir. Bunlar içerisinde dört tane zayıf, bir tane hasen-sahih ve bir tane hasen-garib hadis tespit edilmiştir. On üçü Buhârî ve Müslim'de de geçmek üzere geriye kalan elli rivayet muteber kaynaklarda mevcuttur. Bunların da zayıf olmadıklarını söylemek mümkündür. Buna göre Hz. Âdem ile ilgili olarak güvenilir kaynaklarda geçen çok sayıda hadîsin yer aldığı ve bu rivayetlerin çok değişik konularla ilgili olduğu görülmüştür. Bu durum da hadîs rivayetlerinde konunun detaylarına kadar yer aldığı sonucunu vermektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULBAKİ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfazi'l- Kur'an'il-Kerim*, Daru'l-Marife, Beyrut 2003.
- ABDURREZZAK b. Hemmam, *Masannef*, (I-XI), Tahk. Habiburrahman Azami, el-Mektebû'l-İslami, Beyrut 1972.
- AHMED B. HANBEL, *el-Müsned* (Kütüb-i Tis'a İçerisinde), (I-VI), Çağrı Yay., İstanbul 1982.
- ANA BRİTANNICA, (I-XXII), Adem Md., Ana Yay., İstanbul-1986.
- BEYHAKİ, Ebû Bekir Ahmed B. El-Huseyn, *Sünenü'l-Kübra*, (I-X), Matbaatu Meclis-i Daireti'l-Maarif, Haydarabad 1347.
- BOLAY, Süleyman Hayri, Adem Md., D.İ.A., (I-XXIX) TDV Yay., İstanbul 1988, I/358.
- BUHARİ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el- Cami'u's-Sahih*, (I-VI), Tahk. Mustafa Dîb El-Buğa, Daru İbn Kesîr, Beyrut 1987.
- DAREKUTNİ, Ali B. Ömer Ebû'l-Hasan, *Sünen*, (I-IV), Tahk. Abdullah Haşim el-Medeni, Daru'l-Mehasin, Kahire Trz.
- DARİMİ, Ebû Muhammed Abdullah B. Abdirrahman, *Sünen*, (I-II), Tahk. Seyyid İbrahim- Ali Muhammed Ali, Daru'l-Hadis, Kahire 2000.
- EBÛ 'AVÂNE, Yakup B. İshak El-İsferaini, *Müsned*, (I-V) Tahk. Eymen b. Arif ed-Dımaşki, Daru'l-Marife, Beyrut 1998.
- EBÛ DAVUD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani, *Sünen*, (I-IV), Daru'l-Hadis, Kahire 1988.
- CEVHERİ, İsmail B. Hammad , es-Sihah Tacu'l-Luga ve Sihahu'l-'Arabîyye, (I- VI) Daru'l-İlmi lil-Melayin, Beyrut 1990.
- ERDEM, Mustafa, *Hazreti Adem(İlk İnsan)*, TDV Yay., Ankara 1993.
- FERRÛH, Ömer, el- İslam ve't-Tarih, Daru'l-Kitabi'l-'Arabî, Beyrut 1983.
- HAKİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en- Nisâburi, *el- Mustedrek Ala's- Sahihayn*, (I-IV), Tahk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 1990, (Hadis Elfiyesi Cd'si İçerisinde).
- HEYSEMİ, Nuruddin Ebû'l-Hasan Ali b. Ebibekr, *Mecmeu'z-Zevaid* , (I-X) Daru'l- Kitap, Beyrut 1967.
- İBN EBİ ŞEYBE, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed el-Kufi, *Mûsânef*, (I-V), Tahk. Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetu'r-Rüşd, Riyad-1409, (Hadis Elfiyesi Cd'si İçerisinde)

- İBN HİBBAN, İbn Ahmed Ebû Hatim et-Temimi, *Sahih bi Tertibi İbn Belban*, (I-XVIII), Tahk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1997.
- İBN HUZEYME, Ebû Bekir Muhammed b. İshak En- Nîsâburi, *Sahih*, (I-IV) Tahk. Muhammed Mustafa el-Azami, el-Mektebû'l-İslami, Beyrut 1992.
- İBN MACE, Ebû Abdillâh Muhammed B. Yezid El-Kazvini, *Sünen*, (bi Şerhi'l-İmam Hasan El-Hanefi el-Maruf bi's-Sindi), (I-IV), Daru'l-Marife, Beyrut 1997.
- İBN MANZUR, *Lîsânu'l-Arab*, (I- XVIII) Tash. Emin Muhammed Abdulvehhab - Muhammed Sadık el-Ubeydi, Daru İhyai't-Turasi'l-'Arabî, Beyrut 1997.
- İZMİRLİ, İsmail Hakkı, "Adem" Md., İslam Türk Ansiklopedisi, Asar-I İlmiyye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul1941.
- KOMİSYON, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, TDV Yay., Ankara 1997.
- KOMİSYON, T.D.K. Türkçe Sözlük, (I-II), TDK Yay., Ankara 1998.
- KOMİSYON, Adem Md.,Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (I-VIII),Dergah Yay., İstanbul Trz.
- MALİK B. ENES, *Muvatta*, (I-II), Tahr. M.Fuad Abdalbaki, Daru İhyait-Turasi'l-'Arabî, Yrz.-1951.
- MA'MER B. RAŞİD, *Cami'*, (Abdurrezzak B. Hemmam'ın Mûsânef'i İçerisinde), (I-II), el-Mektebû'l-İslami, Beyrut-1972.
- MUSLİM, Ebû'l-Huseyn b. Haccac, *el- Cami'u's-Sahih*, (bi Şerhi'l-İmam en-Nevevi), (I-XVIII), Daru'l-Marife, Beyrut 1997.
- NESAİ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb , *Sünen* (bi Şerhi Suyûtî), (I-VIII), Daru'l- Marife, Beyrut 2001.
- ÖZSOY Ömer, Güler İlhami, *Konularına Göre Kur'an* (Sistematik Kur'an Fihristi), Fecr Yay., Ankara 2001.
- ŞAFİİ, Muhammed b. İdris, *Müsned*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut Trz.
- TABERANİ, Ebû'l-Kasım Süleyman B. Ahmed , *Mu'cemu'l-Kebir*, (I-XXIV), Tahk. Hamdi Abdulmecit es-Selefi, Yrz-Trz.
- TİRMİZİ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen*, (I-VIII), el-Mektebetu'l-İslamiyye, İstanbul-Trz.
- TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, Adem Ve Havvâ Md. Meb Yay., İstanbul- 1989.